

قرآن چگونه گردآوری شد

(قسمت اول)

گردآوری قرآن به شکل امروزی به تدریج و به دست افراد و گروه های مختلف صورت گرفته است.

بسیاری را عقیده بر آن است که جمع و ترتیب سوره ها پس از وفات محمد برای نخستین بار به دست علی، و سپس زید بن ثابت و دیگر یاران محمد انجام گرفت.

نظر شیعه بر آن است که علی نخستین کسی بود که پس از وفات محمد به جمع قرآن مشغول گردید می گویند که او مدت شش ماه در منزل نشست و این کار را به انجام رساند

ابن ندیم گوید: «اولین مصحفی که گردآوری شد مصحف علی بود و این مصحف نزد آل جعفر بود» سپس می گوید: «مصحفی را دیدم نزد ابویعلی حمزه حسنی که با خط علی بود، و چند صفحه از آن افتاده بود و فرزندان حسن بن علی آنرا به میراث گرفته بودند»

محمد بن سیرین از عکرمه نقل می کند:

«در ابتدای خلافت ابوبکر، علی در خانه نشست و قرآن را جمع آوری کرد» گوید: «از عکرمه پرسیدم: «آیا ترتیب و نظم آن مانند دیگر مصاحف بود؟ ... آیا رعایت ترتیب نزول در آن شده بود؟» گفت: «اگر جن و انس گرد آیند و بخواهند مانند علی قرآن را گرد آورند، نخواهند توانست»

ابن سیرین می گوید: «هر چه دنبال کردم تا بر آن مصحف دست یابم، میسر نگردید»

ابن جزئی کلبی گوید: «اگر مصحف علی یافت می شد، هر آینه در آن علم فراوان یافت می گردید» شیعیان مدعی هستند که این قرآن اکنون در دست امام زمان است و در این قرآن از محمد و آل او به کرات یاد شده است

سلیم بن قیس هلالی (متوفای ۹۰) که از یاران خاص علی بود، از سلمان فارسی نقل می کند که موقعی که علی بی مهری مردم را نسبت به خود احساس کرد، در خانه نشست و از خانه بیرون نیامد تا آن که قرآن را کاملاً جمع آوری کرد پیش از جمع آوری حضرت، قرآن روی پاره های کاغذ و تخته های نازک شده و ورق ها نوشته شده و به صورت پراکنده بود علی پس از اتمام، طبق روایت یعقوبی آنرا بار شتری کرده به مسجد آورد در حالیکه مردم پیرامون ابوبکر گرد آمده بودند، به آنان گفت:

«بعد از مرگ پیامبر تا کنون به جمع آوری قرآن مشغول بودم و در این پارچه آن را فراهم کرده، تمام آنچه بر پیامبر نازل شده است جمع آورده ام نبوده است آیه ای مگر آن که پیامبر، خود بر من خوانده و تفسیر و تاویل آنرا به من آموخته است مبدا فردا بگویند: از آن غافل بوده ایم» آنگاه یکی از سران گروه به پا خاست و با دیدن آن چه علی علیه السلام در آن نوشته ها فراهم کرده بود، بدو گفت: به آنچه آورده ای نیازی نیست و آنچه نزد ما هست ما را کفایت می کند علی علیه السلام گفت: «دیگر هرگز آنرا نخواهید دید» آنگاه داخل خانه خود شد و کسی آنرا پس از آن ندید ..

اما پس از جنگ یمامه بسیاری از حافظان قرآن کشته می شوند تعداد کشته شدگان افرادی که قرآن را حفظ بودند حداقل ۷۰ نفر ذکر شده است حتی در برخی کتب تاریخی این تعداد را تا ۲۰۰ نفر ذکر می کنند .

پس از این حادثه خطر نابودی گفته های محمد بطور جدی احساس می شد و این موضوع باعث شد تا خلیفه وقت ابوبکر زید بن ثابت خواست تا قرآن را جمع آوری کند زید می گوید:

«ابوبکر مرا فرا خواند، و پس از مشاوره با عمر که در آن جا بود- گفت: بسیاری از قاریان و حافظان قرآن در حادثه یمامه کشته شده اند و بیم آن می رود که در موارد دیگر نیز گروهی دیگر کشته شوند و قسمت عمده قرآن را از بین برود آنگاه جمع آوری قرآن را مطرح ساخت

گفتیم: چگونه می‌خواهید کاری کنید که محمد آن را انجام نداد؟
گفتند: «این کار ضرورت دارد و باید انجام شود و آن اندازه سخن گفتند و به من اصرار ورزیدند تا آنرا پذیرفتم آنگاه ابوبکر به من گفت: می‌بینم که جوان عاقلی هستی و هرگز ما به تو اندیشه ناروا نمی‌داریم تو کاتب وحی رسول خدا بودی، این کار را دنبال کن و به خوبی انجام ده ...»

زید به جمع آوری قرآن مشغول می‌گردد و در این کار روش خاص خود را پی می‌گیرد و در این کار از گروهی از یاران محمد کمک می‌گیرد اولین اقدام او این بود که اعلام کرد: هر کس هر چه از قرآن نزد خود دارد، بیاورد

یعقوبی می‌گوید:

«وی گروهی مرکب از ۲۵ نفر را تشکیل داد» و خود ریاست آن گروه را برعهده گرفت این گروه هر روز در مسجد گردهم می‌آمدند و افرادی که آیه یا سوره‌ای از قرآن در اختیار داشتند به این گروه مراجعه می‌کردند این گروه از هیچ کس، هیچ چیز را به عنوان قرآن نمی‌پذیرفتند، مگر آن که دو شاهد ارائه دهند که آن چه آورده است جزء قرآن است شاهد اول نسخه خطی، یعنی نوشته‌ای که حکایت از وحی قرآنی داشته باشد شاهد دوم شاهد حفظی، یعنی دیگران نیز شهادت دهند که آنرا از زبان محمد شنیده‌اند»

نکته بسیار جالبی که در اینجا قابل ذکر است از خزیمه بن ثابت انصاری دو آیه آخر سوره برائت بدون شاهد پذیرفته شد، زیرا محمد شهادت او را به جای شهادت دو نفر قرار داده بود.

اما چرا شهادت خزیمه برابر شهادت دو نفر پذیرفته شده بود، نیز داستان جالبی دارد ..

محمد با یک عرب بر سر اسبی مشکل پیدا می‌کند و هر دو طرف مدعی بودند که آن اسب متعلق به او است اما خزیمه بن ثابت انصاری با آن که از ماجرا هیچ اطلاعی نداشت به دروغ به نفع محمد رای می‌دهد و محمد نیز برای اینکه دعوا را به نفع خود پایان دهد می‌گوید شهادت خزیمه برابر شهادت دو نفر ارزش دارد (هر چند میدانست که او به دروغ شهادت داده است) و بدین وسیله اسب آن عرب بیچاره را صاحب می‌شود و خزیمه نیز به «ذو الشهادتین» لقب می‌یابد (اسد الغابۀ، ج 2، ص ۱۱۴)

زید قرآن را جمع آوری کرد ولی هیچ نظمی به آن نداد و دست نوشته‌های خود را که سوره‌های قرآنی بر آن نگاشته شده بود، پس از اتمام به ابوبکر داد این مجموعه پس از ابوبکر به عمر انتقال یافت و پس از وفات وی نزد دخترش حفصه نگهداری شد، و هنگام یکسان کردن مصحف‌ها، عثمان آنرا به رعایت گرفت تا نسخه‌های دیگر قرآن را با آن مقابل کند، و سپس آن را به حفصه باز گردانید

چون حفصه در گذشت، مروان که از جانب معاویه والی مدینه بود، آنرا از ورثه حفصه گرفت و از بین برد پس از مرگ محمد علاوه بر زید، عده دیگری از بزرگان صحابه به جمع قرآن پرداختند از جمله: عبدالله بن مسعود، ابی بن کعب، مقداد بن اسود، سالم مولی ابی حذیفه، معاذ بن جبل، و ابوموسی اشعری

گویند: نخستین کسی که سوره‌های قرآن را مرتب نمود، سالم مولی ابی حذیفه بود وقتی قرآن جمع آوری و نوشته شد، آنگاه خود و همفکرانش گرد هم آمدند و درباره نام آن به شور نشستند برخی نام «سفر» را پیشنهاد کردند، سالم و دیگران آنرا نپسندیدند، زیرا نام کتابهای یهود است

سپس سالم عنوان مصحف را پیشنهاد کرد و گفت: همانند این کتاب (صحیفه‌های جمع شده) را در حبشه دیدم که آنرا «مصحف» می‌گفتند همه حاضران نام مصحف را برای صحیفه‌های جمع شده پذیرفتند .

منابع:

- الفهرست - طبقات ابن سعد، ج ۲ - الاستیعاب در حاشیه الاصابه ج ۲ - الاتقان - ابن جزی الکلبی - التسهیل لعلوم التنزیل ج ۱ - التمهید ج ۱ - محمد جواد بلاغی، آلاء الرحمن، ج ۱ - تفسیر برهان، ج ۱ - تاریخ یعقوبی، ج ۲ - السقیفة - فتح الباری، ج ۷ - صحیح بخاری، ج ۶ - مصاحف سجستانی - ابن اثیر، الکامل فی التاریخ، البرهان، ج ۱۳ - تاریخ یعقوبی، ج ۲ - الاتقان، ج ۲ - الکشاف، ج ۱ - تفسیر طبری، ج ۵

درفش کاویانی

<https://derafsh-kaviyani.com/>
<https://the-derafsh-kaviyani.com/>

